

11. Lefterov V. A. (2010) K voprosu o psikhologicheskoy obespechenyy lychnoy bezopasnosti rabotnykh orhanov vnutrennykh del. [On the question of psychological support for personal safety of employees of internal affairs [Electronic resource]. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine: electron. Science. profession. type / goal ed.* Romanishina L. M. Vip. 3. URL: <http://www/nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2013/10vlaovd.pdf> [in Ukrainian]
12. Malichevsky V. I. (2001) Aktual'ni problemy pidgotovky do zastosuvannya vohnepal'noyi zbroyi na urazhennya. [Actual problems of preparation for the use of firearms to defeat]. *Bulletin of Kyiv National University. T. Shevchenko. Military special sciences.* Vip. 3. S. 56–59. [in Ukrainian]
13. Myropolska O. V. (2009) Formuvannya profesiyanoi kompetentnosti fakhivtsiv mytnykh orhaniv v umovakh sluzhbovoyi diyal'nosti. [Formation of professional competence of customs officers in terms of service activities]: dis. ... candidate ped. Science. Khmelnytsky. 219 p. [in Ukrainian]
14. Nedbay M. P. (2009) Formuvannya profesiyanoi hotovnosti maybutnikh ofitseriv-prykordonnykh do zastosuvannya tekhnichnykh zasobiv u sluzhbovyi diyal'nosti. [Formation of professional readiness of future border guards to the use of technical means in service]: dis. ... candidate ped. Science. Khmelnytsky. 300 p. [in Ukrainian]
15. Potapchuk E. M. (2003) Viys'kova psikhohiia. [Military psychology: textbook. way]. Khmelnytsky: Nat. acad. State border. service of Ukraine named after B. Khmelnytsky. 150 p. [in Ukrainian]
16. Yagupov V. V. (2004) Viys'kova psikhohiia. [Military psychology]: a textbook. K.: Tandem. 656 s. [in Ukrainian]

Kitsai Ya. V., Kustinsky O. V. Peculiarities of methodical work on conducting training classes in the process of fire training of future border officers

The article is devoted to the analysis of the problem of ensuring a high level of professional training of future border guards. The author revealed the urgency of this problem, emphasizing that the border service plays an extremely important role in Ukrainian society. It is a fundamental institution in society, and a law enforcement component of the foundation of the state. At the same time, the border agency in the post-Soviet environment has its own history of formation. The leadership of the state has high hopes for this structure, as it is aware of the importance of the integrity of borders and territory.

In the proposed article, the author also focused on the extent to which the importance of training border guards has been revealed in the scientific sphere. Relevant scientists and their works related to this problem are presented.

The content of the article explains the features, content and specifics of the professional activities of border guards, the management of the border service, which has the right to make decisions on the protection and defense of the state border.

The article contains definitions of the categories "fire training" and "personal safety". In order to formulate guidelines for conducting training sessions on fire training and personal safety, the special status of knowledge, skills and abilities of the above types of training is analyzed. It is on the basis of the specificity of this knowledge and skills, the method of realization of fire training and training on personal safety of future border guards is built. The content of methodical recommendations for training on fire training and personal safety is presented: awareness of the purpose and objectives of the use of weapons in activities for the protection and defense of the border; knowledge of the content and mastering the methods of using weapons in the protection and defense of the border; the attitude of cadets to the tasks; the level of readiness of cadets to practice a high level of professional skills; assessment and consideration of the features of the nervous system of each individual cadet, the availability of professional experience, inclinations and abilities of future officers.

Key words: *fire training, professional training, personal security training, future border guards, methodical recommendations.*

УДК 37.013.42

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.15>

Клочок О. М.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ РЕАБІЛІТОВАНИХ НАРКОЗАЛЕЖНИХ У ГРУПАХ САМОДОПОМОГИ

Статтю присвячено реалізації констатувального етапу експериментального дослідження з виявлення рівня соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самодопомоги, що стало можливим завдяки розробленню критеріальної бази дослідження.

Проаналізовано передумови емпіричного дослідження, виявлено критерії та відповідні їм показники рівня соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самодопомоги. Розроблено систему з трьох критеріїв та обрано по два показники до них.

Показниками когнітивного критерію стали "Соціальні знання", досліджені за допомогою методу розв'язання соціальних ситуацій, опитування, інтерв'ю, та "Уявлення щодо реалізації соціально-позитивного досвіду підтримки і самопідтримки", виявлені за допомогою методу експертної оцінки та авторської анкети. Показниками особистісно-ціннісного критерію стали "Цінності особистості", емпірично перевірені методикою "Діагностика установок особистості "альтруїзм-егоїзм", та "Самоефективність", що досліджено тестом Д. Модукса і М. Шеєра (модифікація Л. Бояринцевої під керівництвом Л. Кричевського). Показниками мотиваційно-діяльного критерію стали "Мотивація досягнення успіху", яку досліджено тестом "Мотивація досягнення успіху" Ю. М. Орлова, та "Соціальний самоконтроль", що продіагностовано за допомогою шкали соціального самоконтролю М. Снайдера.

Представлено розроблену і формалізовану трирівневу шкалу для оцінки кожного з критеріїв, яка є найзручнішою для інтерпретації й порівняння результатів, визначено змістові характеристики низького, середнього і високого рівнів соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самодопомоги.

Описано кількісні результати проведеного експериментального дослідження, що показали превалювання низького рівня за всіма показниками розроблених критеріїв, що свідчить про необхідність посилення роботи в напрямі соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самодопомоги.

Ключові слова: підтримка, соціально-педагогічна підтримка, наркозалежні, групи самодопомоги, реабілітація, критерії та показники, методи діагностики.

Останнім часом проблемі підтримки реабілітованих наркозалежних як способу подолання наркотизму стали приділяти особливу увагу, оскільки досвід програм підтримки наркозалежних, що прийшов із-за кордону, успішно зарекомендував себе і в Україні. Актуалізувалась діяльність таких спільнот анонімних наркоманів, однак ретельне вивчення такого досвіду сприяло розумінню необхідності запозичення деяких аспектів їхньої роботи поряд із необхідністю розробки програм, адаптованих під українські реалії.

Для розуміння особливостей соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самодопомоги (спеціально створених при реабілітаційних центрах) і можливості з'ясування рівня надання такої підтримки, що реалізується через надання допомоги у вирішенні психологічних, соціально-педагогічних та інших проблем реабілітованих наркозалежних, які відвідують такі групи, необхідно провести експериментальне дослідження порушеного питання, що й актуалізує цю проблему.

Метою статті є розробка критеріальної бази дослідження, що стане підґрунтям для здійснення експериментальної роботи через якісне і кількісне представлення рівня соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самодопомоги.

Використано метод теоретичного аналізу для виявлення підґрунтя щодо розробки критеріальної бази, емпіричні методи – анкетування, тестування, спостереження, метод формалізації отриманих результатів дослідження, кількісний і якісний аналіз.

Аналіз останніх досліджень показує, що серед проаналізованих нами дисертаційних досліджень можна вказати на низку робіт сучасних учених: Н. Зимівець [1], С. Коношенка [3], М. Куниці [4], М. Мушкевич [6], А. Оберемок [7; 8], Ю. Чернецької [9], роботи закордонних учених М. Маліковські [5], Т. Казимірчака [2] та інших, праці яких опосередковано стосувалися дослідженої нами проблеми, ретельно проаналізуємо ті, які стали найбільш доречними для розгляду критеріїв та показників власного дослідження.

Ретельно проаналізувавши зазначені роботи, зупинимося на тих, зміст яких має найбільший сенс під час розроблення досліджуваного питання. Так, у дисертації на здобуття ступеня доктора педагогічних наук Ю. Чернецької, присвяченій проблемі ресоціалізації наркозалежних [9, с. 342] як критеріїв і показників представлені такі: *пізнавально-когнітивний* (соціальні знання, уявлення щодо використання набутого соціально-позитивного досвіду, соціальний інтелект); *ціннісно-емоційний* (соціальна зрілість (відповідальність), комунікативна толерантність, сформованість соціальних цінностей); *потребнісно-мотиваційний* (мотивація досягнення успіху, прагнення до творчої та професійної самореалізації, асертивність); *діяльнісно-поведінковий* (самоєфективність, соціальна активність, комунікативні уміння); *особистісно-рефлексивний* (само-рефлексія, емпатія, самовідношення).

Аналіз дисертації і публікацій А. Оберемок [7; 8] на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 231 Соціальна робота показує, що критеріями діагностики стану реалізації соціально-педагогічного супроводу співзалежних сімей в умовах реабілітаційних центрів для наркозалежних обрано такі [7, с. 83–84]: *когнітивний* (“соціальні знання” співзалежних та залежних та “уявлення щодо використання набутого соціально-позитивного досвіду”), *особистісно-ціннісний* (“особливості сімейної взаємодії” та “сформованість соціальних цінностей”), *діяльнісно-поведінковий* (“асертивність” та “комунікативні вміння”).

Зважаючи на результати аналізу практичної діяльності зі здійснення соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самодопомоги та вивчення робіт вітчизняних учених, нами виокремлені такі критерії: когнітивний, особистісно-ціннісний та мотиваційно-діяльнісний.

Цей вибір пояснюється тим, що якісна соціально-педагогічна підтримка реабілітованих наркозалежних у групах самодопомоги має сприяти підвищенню знань і досвіду життєдіяльності в соціумі, враховувати такі якості, які б підвищували самоцінність реабілітованої особистості, а також впливали на появу позитивної мотивації та на зміну поведінки реабілітованої особи. На наш погляд, представлені для зручності сприйняття у таблиці 1 критерії та показники рівня соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самодопомоги цілком відображають обґрунтовані нами показники, чим допоможуть скласти повне уявлення про характеристику параметрів, обраних нами для проведення експериментальної роботи.

Як бачимо з таблиці 1, додатковими методами дослідження стали опитування, анкетування, опосередковане спостереження, використання стандартизованих, валідних методик для виявлення рівнів реалізації соціально-педагогічної підтримки.

Визначивши критерії та показники для діагностики рівня соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самодопомоги, ми звернулися до пошуку діагностичного інструментарію, який би дозволив достовірно та зручно отримати результати для первинної оцінки досліджуваних параметрів. Аналіз довідкової літератури з організації експериментальних досліджень, представлений у таблиці 1, дозволив обрати відповідні методики, зокрема такі, які можна зручно і швидко застосувати онлайн, що значно спростило процедури збирання інформації на констатувальному етапі експериментальної роботи. Уважимо, що надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечується наведеною в таблиці сукупністю

критеріїв, показників та методик для дослідження рівня соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самопомоги.

Таблиця 1

Критерії та показники рівня соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самопомоги

Критерії	Показники	Методики оцінки	Джерело
Когнітивний	Соціальні знання	Метод розв'язання соціальних ситуацій, опитування, інтерв'ю	Авторська розробка
	Уявлення щодо реалізації соціально-позитивного досвіду підтримки і самопідтримки	Метод експертної оцінки, авторська анкета	Авторська розробка
Особистісно-ціннісний	Цінності особистості	Діагностика установки особистості "альтруїзм-еґоїзм"	Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2005. С. 23–24.
	Самоефективність	Тест М. Модукса і М. Шеєра (модифікація Л. Бояринцевої під керівництвом Л. Кричевського)	Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности : 2-е изд., стер. Москва : Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : Издательство НПО «МОДЕК», 2003. С. 217–219, С. 217–219
Мотиваційно-Діяльнісний	Мотивація досягнення успіху	Тест «Мотивація досягнення успіху» Ю. М. Орлова	http://um.co.ua/14/14-6/14-66882.html
	Соціальний самоконтроль	Шкала соціального самоконтролю Снайдера	https://psytests.org/result?v=snyB3B

Наступним кроком стала розробка тривірневої оцінки кожного з критеріїв на основі формалізації результатів діагностики. Ми умисно обрали тривірневу шкалу, яка є найзручнішою для інтерпретації й порівняння результатів, визначивши низький, середній і високий рівні соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самопомоги, які представлено в таблиці 2.

Зазначимо, що отримані якісні результати є досить умовними, оскільки порівняно суб'єктивно відображають стан особи, що досліджується. Однак внутрішня структурна цілісність та взаємозалежність складників такого процесу, як соціально-педагогічна підтримка реабілітованих наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів, на наш погляд, забезпечує об'єктивність отриманих даних у поєднанні з кількісними показниками досліджуваних критеріїв.

Таблиця 2

Характеристика рівнів соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самопомоги

Критерій	Рівень	Характеристика рівня
1	2	3
КОГНІТИВНИЙ	Високий	– високий рівень знань про способи самостійного функціонування в соціумі без уживання наркотичних речовин, про уміння розпоряджатися вільним часом, матеріальними ресурсами і коштами, усталене уявлення про здорові стосунки, способи конструктивної взаємодії на роботі та в найближчому середовищі; – здатність аналізувати і відстежувати причинно-наслідкові зв'язки щодо набутих знань і способу використання цих знань у повсякденному житті, вміння підтримувати себе в кризових ситуаціях; – стійке засвоєння способу мислення та соціально визнаних загальних уявлень щодо набутого і реалізації соціально позитивного досвіду, здатність підтримувати себе в ситуаціях ризику, уміння долати тригерні ситуації;
	Середній	– соціальні знання про способи самостійного функціонування в соціумі без уживання наркотичних речовин, про уміння розпоряджатися вільним часом, матеріальними ресурсами і коштами, фрагментоване уявлення про здорові стосунки, способи конструктивної взаємодії на роботі та в найближчому середовищі, в складних випадках звертаються по допомогу до фахівця, є часткове уявлення про способи конструктивної взаємодії; – частково сформована здатність аналізувати і відстежувати причинно-наслідкові зв'язки щодо набутих знань і способу використання цих знань, частково сформоване вміння підтримувати себе в кризових ситуаціях; – часткове засвоєння способу мислення та соціально визнаних загальних уявлень щодо набутого соціально-позитивного досвіду, фрагментарно сформована здатність підтримувати себе в ситуаціях ризику, вміння долати тригерні ситуації сформовані, але реабілітовані наркозалежні поки відчувають страх перед ними;

1	2	3
КОГНІТИВНИЙ	Низький	<ul style="list-style-type: none"> – низький рівень знань про способи самостійного функціонування в соціумі без уживання наркотичних речовин, знання про вміння розпоряджатися вільним часом, матеріальними ресурсами і коштами є, але вони не систематичні, деформоване уявлення про здорові стосунки, способи конструктивної взаємодії на роботі та в найближчому середовищі, часткове уявлення про способи конструктивної взаємодії не завжди реалізовано в поведінці; – несформована здатність аналізувати і відстежувати причинно-наслідкові зв'язки щодо набутих знань і способу використання цих знань у повсякденному житті, недостатньо сформоване вміння підтримувати себе в кризових ситуаціях; – недостатньо засвоєні способи мислення та соціально визнаних загальних уявлень щодо набутого соціально-позитивного досвіду, фрагментарно сформована здатність підтримувати себе в ситуаціях ризику, несформоване уміння долати тригерні ситуації, реабілітовані наркозалежні відчувають страх перед ними та невпевненість у своїх силах;
ОСОБИСТІСНО-ЦІННІСНИЙ	Високий	<ul style="list-style-type: none"> – добре сформована система загальнолюдських цінностей, що забезпечує альтруїстичну установку особистості; – добре сформована самоефективність у предметній сфері та у сфері міжособистісної взаємодії;
	Середній	<ul style="list-style-type: none"> – сформована система загальнолюдських цінностей, але іноді альтруїстична установка змінюється в бік егоїстичних виявів особистості; – достатньо сформована самоефективність у предметній сфері та у сфері міжособистісної взаємодії, але деяких випадках необхідна консультація фахівця для розв'язання окремих питань щодо самостійного функціонування;
	Низький	<ul style="list-style-type: none"> – недостатньо сформована система загальнолюдських цінностей, превалює егоїстична установка над альтруїстичною; – недостатньо сформована самоефективність у предметній сфері та у сфері міжособистісної взаємодії, у багатьох випадках необхідна консультація фахівця для розв'язання окремих питань щодо самостійного функціонування або корекцію деформованих уявлень про свої здібності;
МОТИВАЦІЙНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ	Високий	<ul style="list-style-type: none"> – високий рівень досягнення конструктивних, позитивних результатів. В основі активності особистості лежить надія на успіх, демонструє впевненість у собі, своїх силах, відповідальність, ініціативність і активність, відрізняється наполегливістю в досягненні мети, цілеспрямованістю особистості; – схильні чуйно сприймати емоційні та поведінкові вияви оточення й орієнтовані на них у тих ситуаціях, коли не знають, що робити. Поведінка сильно варіює залежно від ситуації, можлива неузгодженість у вираженні емоцій за різними експресивним каналами, поведінка, найбільш точно відображає внутрішній афективний стан, заклопотаність соціальною придатністю своєї поведінки, чутливість до експресивного поведінки інших і використання як керівництва з управління власної експресією. Такі люди ефективно контролюють свою поведінку і без зусиль можуть створити потрібне враження про себе в оточення.
	Середній	<ul style="list-style-type: none"> – достатній рівень досягнення конструктивних, позитивних результатів. В основі активності особистості – впевненість у собі, своїх силах, але іноді така особистість потребує консультації, поради; демонструє відповідальність, ініціативність і активність, вирізняється прагненням досягти мети, хоча іноді не вистачає наполегливості, частково виявляє цілеспрямованість; – достатній рівень соціального самоконтролю характеризується тим, що такі особи мало інколи переймаються своєю поведінкою і емоційною експресією, але в крайніх випадках, рідко звертають увагу на поведінку інших людей. Демонструють досить розвинену стабільність поведінки в різних ситуаціях, виявляють узгодженість у вираженні емоцій, мають досить розвинені навички контролю й управління своєю поведінкою.
	Низький	<ul style="list-style-type: none"> – низький рівень досягнення конструктивних результатів. В основі активності особистості – невпевненість у собі, своїх силах, часто така особистість потребує консультації фахівців і спонсорів; фрагментарно є відповідальний, низька ініціативність і активність, відсутнє прагнення досягти мети, не вистачає наполегливості і цілеспрямованості; – низький рівень соціального самоконтролю характеризується тим, що такі особи мало переймаються адекватністю своєї поведінки й емоційної експресії і не звертають уваги на нюанси поведінки інших людей. Демонструють більшу стабільність поведінки в різних ситуаціях, значна узгодженість у вираженні емоцій, мають нерозвинені навички контролю й управління своєю поведінкою.

Як бачимо з таблиці 2, змістові характеристики рівнів становлять інтерпретацію того чи іншого параметра, розподілені за ступенем вияву стану, поведінки, рис особистості за рівнями у вигляді опису, що допоможуть виявити відповідний рівень досліджуваного питання і дослідити первинні результати констатувального етапу експериментальної роботи.

Переходимо до останнього діагностичного завдання – визначення первинного рівня соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самопомоги, метою якого є констатація отриманих даних та оцінка однорідності розподілу респондентів за експериментальною та контрольною групами.

Як було зазначено нами в таблиці 1, для діагностики рівня за показником “Соціальні знання” ми використали метод розв'язання соціальних ситуацій, опитування, інтерв'ю; результати оцінювались як кількість

правильних відповідей. Показник “Навички реалізації соціально-позитивного досвіду підтримки і самопідтримки” досліджено за допомогою методу експертної оцінки, результати якого вираховувались як середній бал, який респонденти отримали від фахівців (нарколог, психолог, психотерапевт, консультант із хімічної залежності, соціальний педагог) і даних авторської анкети, стосувалися рівня знань респондентів про різноманітні кризові ситуації та способи поведінки в них, можливість здійснити самопідтримку. Результати за показниками когнітивного критерію представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Результати діагностики за когнітивним критерієм

Показники	Рівні	ЕГ		КГ	
		чол.	%	чол.	%
Соціальні знання	В	2	5,4	3	8,5
	С	16	43,2	13	37,1
	Н	19	51,3	19	54,2
	Разом	37	100	35	100
Уявлення щодо реалізації соціально-позитивного досвіду підтримки і самопідтримки	В	4	10,8	3	8,5
	С	13	35,1	15	42,8
	Н	20	54	17	48,5
	Разом	37	100	35	100

Звертаючись до результатів констатувального етапу експерименту, представлених у таблиці за когнітивним критерієм, зауважимо, що відсоткові значення соціальних знань та уявлень щодо реалізації соціально-позитивного досвіду підтримки і самопідтримки респондентів експериментальної і контрольної груп за всіма рівнями і показниками не мають значущих розбіжностей, тобто групи майже не відрізняються.

Суттєвим також є те, що під час дослідження *когнітивного критерію* встановлено, що в процесі дослідження показника “Соціальні знання” дані експериментальної та контрольної груп виявилися майже тотожними щодо високого ($E_T - 5,4\%$ та $K_T - 8,5\%$ відповідно), середнього ($E_T - 43,2\%$ та $K_T - 37,1\%$) та низького ($E_T - 51,3\%$ та $K_T - 54,2\%$) рівнів (із незначним превалюванням низького рівня). За показником “Уявлення щодо реалізації соціально-позитивного досвіду підтримки і самопідтримки” результати розподілились так: стабільно низькі результати за низьким рівнем цього показника ($E_T - 54\%$, $K_T - 48,5\%$), значним чином представлений середній рівень ($E_T - 35,1\%$, $K_T - 42,8\%$), за високим рівнем цього критерію маємо також незначні результати – $E_T - 10,8\%$, $K_T - 8,5\%$.

Продовжуючи аналізувати наявний рівень здійснення соціально-педагогічного супроводу за *особистісно-ціннісним* критерієм, зазначимо, що його показниками обрано “Цінності особистості”, що ми визначали за допомогою діагностики “Установки особистості “альтруїзм-егоїзм”, вивчення життєвих цілей, цінностей особистості та другий показник – “Самоефективність”, що досліджувався з використанням однойменного тесту М. Модукса і М. Шеєра (модифікація Л. Бояринцевої під керівництвом Л. Кричевського).

Перейдемо до аналізу результатів констатувального етапу дослідження за особистісно-ціннісним критерієм, які подано в таблиці 4.

Таблиця 4

Результати діагностики за особистісно-ціннісним критерієм

Показники	Рівні	ЕГ		КГ	
		чол.	%	чол.	%
Соціальні цінності	В	6	16,2	5	14,2
	С	15	40,5	16	45,7
	Н	16	43,2	14	40
	Разом	37	100	35	100
Самоефективність	В	8	21,6	7	20
	С	19	51,3	20	57,1
	Н	10	27,0	8	22,8
	Разом	37	100	35	100

Аналіз отриманих даних показує, що за показником “Соціальні цінності” зафіксовано кількісне превалювання низького й середнього рівнів, причому найбільша кількість реабілітантів із низьким рівнем спостерігається серед досліджуваних експериментальної групи на низькому рівні, найменша – серед контрольної групи, але на високому рівні.

За другим показником особистісно-діяльнісного критерію “Самоефективність” ми отримали такі результати: превалює середній рівень як у контрольній, так і в експериментальній групі ($E_T - 51,3\%$ та

$K_T = 57,1\%$ відповідно), тоді як результати високого та низького рівнів майже однакові ($E_T = 21,6\%$ та $K_T = 20\%$ і $E_T = 27,0\%$ та $K_T = 22,8\%$ відповідно).

Третій критерій, мотиваційно-діяльнісний, ми перевіряли за допомогою показників “Мотивація досягнення успіху”, застосовуючи тест “Мотивація досягнення успіху” Ю. Орлова. Другим показником слугував “Соціальний самоконтроль”, для перевірки якого ми використали шкалу соціального самоконтролю Снайдера. Результати дослідження за цими двома показниками представлено в таблиці 5.

Таблиця 5

Результати діагностики за мотиваційно-діяльнісним критерієм

Показники	Рівні	ЕГ		КГ	
		чол.	%	чол.	%
Мотивація досягнення успіху	В	2	5,4	2	5,71
	С	12	32,4	14	40
	Н	23	62,1	19	54,2
	Разом	37	100	35	100
Соціальний самоконтроль	В	3	8,1	4	11,4
	С	18	48,6	14	40
	Н	16	43,2	17	48,5
	Разом	37	100	35	100

Аналіз таблиці 5. показує, що за показником “Мотивація досягнення успіху” превалює низький рівень ($E_T = 62,1\%$ та $K_T = 54,2\%$), потім результати розподілилися за середнім рівнем ($E_T = 32,4\%$ та $K_T = 40\%$), найменше представлений високий ($E_T = 5,4\%$ та $K_T = 5,71\%$) рівень. За показником “Соціальний самоконтроль” середній та низький рівні також представлено в найбільшій вираженні ($E_T = 48,6\%$ та $K_T = 40\%$ і $E_T = 62,1\%$ та $K_T = 54,2\%$), із великим відривом відбувся розподіл за високим рівнем ($E_T = 8,1\%$ та $K_T = 11,4\%$).

Висновки. Діагностика рівня соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних відбулась завдяки реалізованим завданням. Зокрема, проаналізовано досвід надання підтримки в групах АН і групах самопомогі реабілітованих наркозалежних. Зіставлення отриманих результатів виявило деякі відмінності таких груп, тому було створено експериментальну групу з реабілітованих наркозалежних, у якій буде проведено формувальний етап експерименту. Обрано респондентів контрольної групи з груп спільноти АН ($K_T = 35$ осіб) і експериментальної групи з реабілітованих наркозалежних ($E_T = 37$ осіб). Проаналізувавши досвід ресоціалізації наркозалежних при реабілітаційних центрах, ми дійшли висновків про те, що середовище реабілітаційного центру найбільш сприятливе для здійснення експериментальної роботи. У результаті реалізації наступного завдання щодо розробки критеріальної бази дослідження ми визначили критерії (когнітивний, особистісно-ціннісний та мотиваційно-діяльнісний) та розробили показники до них, охарактеризували рівні соціально-педагогічної підтримки, а також виявили первинний рівень соціально-педагогічної підтримки реабілітованих наркозалежних у групах самопомогі відповідно до розроблених показників.

Використана література:

1. Зимівець Н. В. Соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2008. 20 с.
2. Kazimierzczak T. Praca socjalna. Między upośledzeniem społecznyma obywatelskością. Katowice, 2006. 204.
3. Коношенко С. В. Теоретико-методичні основи реабілітаційної роботи з соціально дезадаптованими підлітками в умовах індустріального регіону : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2010. 44 с.
4. Куница М. Ю. Психологическая помощь созависимой личности из деструктивной семьи : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.13. Ставрополь, 2006. 23 с.
5. Malikovskiy M. Territorial'nyye kollektivy [in:] Socjologia w Pol'sha (red. Kravchik Z., Sova K. Z.). Zheshuv, 1998.
6. Мушкевич М. І. Психологічний супровід сімей, що мають проблемних дітей : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2020. 40 с.
7. Оберемок А. М. Соціально-педагогічний супровід співзалежних сімей в умовах реабілітаційних центрів : дис. ... докт. філософії : 231 Соціальна робота ; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Харків, 2021. 187 с.
8. Oberemok A. Rehabilitation centres the experimental work on the implementation of the system social-pedagogical support of co-dependent families. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*. 2021. № 67. P. 41–49.
9. Чернецька Ю. І. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 ; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Старабільськ, 2016. 513 с.

References:

1. Zymivets N.V. (2008) *Sotsialno-pedahohichni tekhnologii formuvannia vidpovidalnoho stavlennia do zdorovia v uchnivskoi molodi* [Socio-pedagogical technologies of forming a responsible attitude to health in student youth]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.05. Luhansk, 2008. 20 s. [in Ukrainian].

2. Kazimierczak T. (2006) *Praca socjalna. Między upośledzeniem społecznym a obywatelnością* [Between social disability and citizenship] / T. Kazimierczak. Katowice, 2006. 204 s. [in Polish]
3. Konoshenko S. V. (2010) *Teoretyko-metodychni osnovy reabilitatsiinoi roboty z sotsialno dezadaptovanyimi pidlitkamy v umovakh industrialnoho rehionu* [Theoretical and methodical bases of rehabilitation work with socially maladapted teenagers in the conditions of the industrial region]: avtoref. dys. ... d-ra. ped. nauk : 13.00.05. Luhansk, 2010. 44 s. [in Ukrainian]
4. Kunicza M. Yu. (2006) *Psikhologicheskaya pomoshh` sozavisimoy lichnosti iz destruktivnoy semii* [Psychological assistance to a codependent person from a destructive family]: avtoref. dis. ... kand. psikhol. nauk : specz. 19.00.13. Stavropol', 2006. 23 s. [in Russian]
5. Malikovskiy M. (1998) *Territorial'nyye kollektivy* [Theoretical and methodological bases of rehabilitation work with socially maladapted adolescents in the industrial region:][in:] Socjologia w Pol'sha (red. Kravchik Z., Sova K. Z.). Zheshuv, 1998. 177 s. [in Polish]
6. Mushkevych M. I. (2020) *Psykhologichnyi suprovid simei, shcho maiut problemnykh ditei* [Psychological support of families with troubled children] : avtoref. dys. ... d-ra psikhol. nauk : 19.00.07. Kyiv, 2020. 40 s. [in Ukrainian]
7. Oberemok A. M. (2021) *Sotsialno-pedahohichniy suprovid spiv zaleznykh simei v umovakh reabilitatsiinykh tsestriv* [Socio-pedagogical support of singing of dependent families in the conditions of rehabilitation centers]: dys....doktora filosofii : 231 Sotsialna robota / KhHPA. Kharkiv, 2021. 187 s. [in Ukrainian]
8. Oberemok A. Rehabilitation centres the experimental work on the implementation of the system social-pedagogical support of co-dependent families. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*. 2021. № 67. P. 41–49.
9. Chernetska Yu. I. (2016) *Teoriia i praktyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z resotsializatsii narkozaleznykh v umovakh reabilitatsiinykh tsestriv* [Theory and practice of socio-pedagogical work on the resocialization of drug addicts in rehabilitation centers]: dys. ... d-ra. ped. nauk : 13.00.05 / Luhan. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka. Starobilsk, 2016. 513 s. [in Ukrainian]

Klochok O. M. Empirical research of social-educational support rehabilitated drug addicts in self-help groups

The article is devoted to the implementation stage of experimental research to identify the level of social-educational support for rehabilitated drug addicts in self-help groups, that was possible by the development of criteria research database.

The preconditions for the implementation of empirical research are analyzed, the criteria and corresponding indicators of social-educational support rehabilitated drug addicts in self-help groups are found. The system of three criteria and two indicators is worked.

The indicators of cognitive criteria were: "Social science", which investigated by method of solving social situations, surveys, interviews and "The idea to implement social-positive experience of support and self-support", that was found by the method of peer review and author questionnaire.

The indicators of personal-values criteria were: "Personal values", which empirically proven by methodology "Diagnostics of installation personality "altruism-selfishness" and "Self-effectiveness" that was examined by test D. Moduks and M. Scheer (the modification by L. Boyarintseva led by L. Krichevsky).

The indicators of motivational-activity criteria were: "Motivation to achieve success", which examined by test "Motivation to succeed" of M. Orlov and "Social self-support", that was diagnosed by using the scale of social self-support M. Snyder.

The developed and formalized a three-level scale for evaluation of each criterion, which is most convenient to interpretation and comparison of results are presented; the characteristics of low, medium and high levels of social-educational support rehabilitated drug addicts in self-help groups are defined.

The results of experimental research which shown the prevalence of low level for all indicators of developed criteria, that indicates the need for strengthen of the work towards social-educational support rehabilitated drug addicts in self-help groups are described.

Key words: *support, social-educational support, drug addicts, self-help groups, rehabilitation, criteria and indicators, diagnostic methods.*